

بانک توسعه بنگاههای اقتصادی کوچک و متوسط ایران

■ محمدرضا ادراکی

کارشناس اداره تحقیقات و برنامه‌ریزی

بانک ملی ایران

edrakim@yahoo.com

چکیده

حمایت‌های مالی تنها بخشی از حمایت‌های مورد نیاز بنگاه‌های کوچک و متوسط را شامل می‌شود که توسط بانک‌ها، مؤسسات مالی توسعه‌ای، شرکت‌های لیزینگ، شرکت‌های سرمایه‌گذار مخاطره پذیر و ... برای کمک و پشتیبانی از این بنگاه‌ها به اجرا در می‌آید. با این حال توسعه و ایجاد مؤسسات تخصصی جدید در زمینه فعالیت‌های حمایتی مالی و مشاوره‌ای از بنگاه‌های کوچک و متوسط ضروری به نظر می‌رسد. بانک توسعه بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط ایران^۱ یکی از این مؤسسات مورد نیاز و جدید است که می‌تواند نقشی مهم به عنوان یک نهاد مالی توسعه‌ای برای ایجاد و شروع کسب و کار بنگاه‌های کوچک و متوسط و پاسخگویی به نیازهای خاص آنها داشته باشد. این بانک به عنوان یک نهاد مالی و از طریق خدمات مشاوره‌ای و ارائه محصولات مالی مرتبط و به هنگام، به رشد و تأمین مالی و ارائه محصولات تکمیلی مورد نیاز بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط کمک می‌کند. خدمات مشاوره‌ای این بانک می‌باید به طور یکپارچه و فراگیر در زمینه حمایت‌های مالی و ایجاد کسب و کار ارائه گردد.

واژه‌های کلیدی

بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط، خدمات مشاوره‌ای، خدمات مالی، تأمین منابع مالی.

مقدمه

با توجه به تغییرات محتوایی و کیفی بسیار زیادی که از یکی دو دهه اخیر در بازارهای جهانی رخ داده است و حرکت به سوی منطقه‌ای یا جهانی شدن بازارها شروع شده و به موازات آن دوره تولید محوری در انتهای حیات خود و مشتری محوری در حال شکل گرفتن است، دولت‌ها برای تولیدکنندگان صنعتی و بنگاه‌های خدماتی با هدف استفاده بهینه از امکانات و جلوگیری از به هدر رفتن منابع، تمهیداتی اندیشیده‌اند که نتیجه آن تغییر ساختار صنعتی است. از مشخصات اصلی این تغییر ساختار ترویج بیش از پیش بنگاه‌های کوچک و متوسط است. این بدان معنی نیست که این نوع بنگاه‌ها از قبل وجود نداشته‌اند، بلکه نگرشی جدید به این بنگاه‌ها و روش‌های نوین حمایتی در جهت رشد و ایجاد این بنگاه‌ها ارائه می‌نماید. [۱]

حمایت برای ایجاد، رشد و گسترش بنگاه‌های کوچک و متوسط یکی از اولویت‌های اساسی برای توسعه اقتصادی، اشتغال‌زایی و رشد صادرات در بسیاری از کشورها و از جمله ایران است. با توجه به نقش مهم بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط است که دولت، یکی از مهمترین برنامه‌های توسعه‌ای خود را گسترش این بنگاه‌ها با هدف دستیابی به توزیع عادلانه منابع به ویژه در مناطق محروم، افزایش تولید و صادرات غیرنفتی، تقویت تحرک اقتصادی، افزایش کارایی تسهیلات بانکی، تقویت کارآفرینی، اشتغال‌زایی و افزایش فرصت‌های شغلی جدید قرار داده است. از مزایای بنگاه‌های کوچک و متوسط می‌توان

به انعطاف‌پذیری آنها، کارآفرینی، ایجاد خلاقیت و جذب و اشتغال بخش عظیمی از جمعیت کشور در مقایسه با شرکت‌های بزرگ نام برد. با توجه به مشکلاتی که این بنگاه‌ها با آن روبرو هستند، باید قوانین و تسهیلات گوناگون و متنوعی برای حمایت از آنها به وجود آید. ایجاد فضای مناسب برای کمک به رشد آنها و تعیین زیرساخت‌های قوی و ایجاد بستری برای کارآفرینی و نوآوری و جذب و هدایت منابع و سرمایه‌ها در مسیر اجرای برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران توسط دولت و کلیه دستگاه‌های مرتبط ضروری است.

۱. تعریف بنگاه‌های کوچک و متوسط

در سال‌های اخیر شاهد ظهور اقدامات و

1. Small and Medium Enterprise
Development Bank of Iran (SME BANK OF
IRAN)

خوشبختانه موضوع بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط از جمله برنامه‌هایی است که در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه تجربه شده است و با اجرای صحیح آن، افرادی که دارای قدرت خلاقیت، درجه مخاطره‌پذیری بالا و شم نوآوری هستند با تکیه بر توانمندی‌های شخصی و دریافت منابع اندک می‌توانند علاوه بر ایجاد کسب و کار جدید، برای دیگران نیز شغل ایجاد کنند. فارغ‌التحصیلان و جوانان جویای کار می‌توانند از طریق آموزش‌های مناسب، ایده‌های جدید خود را به بنگاه‌های اقتصادی تبدیل کنند. نگاهی کوتاه و مختصر به ساختار نظام اقتصادی کشور، مارا به اهمیت و جایگاه شرکت‌ها و بنگاه‌های کوچک و متوسط بیشتر متوجه می‌کند. صنایع کوچک در ایران ۹۳ درصد کل واحدهای صنعتی را تشکیل می‌دهد. به طور متوسط ۴۵ درصد اشتغال بخش صنعت توسط صنایع کوچک ایجاد شده و پیش‌بینی می‌شود در طول برنامه چهارم توسعه، ۳۵۰ هزار فرصت شغلی دیگر نیز از این طریق در کشور ایجاد شود تا رشد مناسبی در ساماندهی صنایع کوچک حاصل شود. مطالب فوق آمار بخشی از بنگاه‌های کوچک و متوسط را که توسط وزارت صنایع و معادن ارائه شده است، شامل می‌شود. سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران، تنها متولی بسترسازی

از ۵۰ میلیون یورو کمتر و یاحداکثر مبلغ ترازنامه آنها از ۴۳ میلیون یورو تجاوز نکنند، بنگاه کوچک یا متوسط می‌گویند. به علاوه بنگاه باید مستقل باشد، یعنی کمتر از ۲۵ درصد مالکیت آن به یک بنگاه دیگر تعلق داشته باشد. هر بنگاهی که خارج از این تعریف قرار گیرد، در گروه بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط نخواهد بود. اما این تعریف می‌تواند برای یک شرکت یا کارخانه فولاد که مجموع کارکنان آن ۵۰۰ نفر باشد (که در صنعت فولاد یک شرکت متوسط به حساب می‌آید) و یک شرکت مشاوره مالی با حدود ۲۰۰ نفر کارمند (که یک شرکت بزرگ در زمینه خودش محسوب می‌شود) متفاوت باشد.

یکی از مهمترین چالش‌ها و مشکلاتی که هم‌اکنون در کشور با آن روبرو هستیم، عدم تعریف واحد و شفاف از این بنگاه‌ها در سطح ملی است. تهیه آمار و اطلاعات و انجام تحقیقات در زمینه این بنگاه‌ها بر اساس برداشت‌های گوناگونی که هر شخص یا سازمان دارد، صورت می‌گیرد. بنابراین اولین و مهمترین اولویت، ارائه تعریفی واحد از بنگاه‌های کوچک و متوسط در سطح کلیه دستگاه‌های اجرایی و تحقیقاتی کشور است. [۳]

۲. اهمیت و نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط در ایران

برنامه‌های متنوعی برای کمک و حمایت از ایجاد، رشد و گسترش بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط در سطح ملی و بین‌المللی بوده‌ایم. اما نتیجه این اقدامات تا زمانی که تعریفی مشترک از این بنگاه‌ها در سطوح اجرایی، تحقیقاتی، مدیریتی و ... نداشته باشیم، قابل اندازه‌گیری و سنجش نخواهد بود. از آنجا که هر سازمان یا دستگاه اجرایی بسته به نیازهای کاربردی خود تعریفی متفاوت از سایرین را مورد استفاده قرار می‌دهد، این موضوع باعث سردرگمی کاربران آمار و اطلاعات و عدم تعیین و تعریف دقیق موقعیت رقابتی این بنگاه‌ها شده است. در کشورهای مختلف جهان تعریف بنگاه‌های کوچک و متوسط دارای شباهت‌های زیادی است، اما با وجود این نمی‌توان یک تعریف واحد و یکسان برای آنها به دست آورد و هر کشور با توجه به شرایط خاص خود، تعریفی از این بنگاه‌ها ارائه کرده است. بیشتر این تعریف‌ها بر اساس معیارهای کمی و مقداری نظیر تعداد کارکنان و یا میزان گردش مالی مطرح شده‌اند. هر چند این معیارهای کمی، تقسیم‌بندی بنگاه‌ها را راحت می‌کند، اما در بعضی کشورها بر حسب نوع فناوری مورد استفاده بنگاه‌ها که بیشتر معیارهای کیفی محسوب می‌شوند، تقسیم‌بندی‌ها متفاوت است. [۲]

به عنوان مثال بر اساس جدیدترین تعریفی که اتحادیه اروپا در سال ۲۰۰۳ به کشورهای عضو برای تعریف بنگاه‌های کوچک و متوسط ارائه داده و از ابتدای سال ۲۰۰۵ جایگزین تعریف پیشنهادی قبلی گردیده، سه معیار تعداد کارکنان، مبلغ گردش مالی^۱ سالانه و ترازنامه سالانه برای تعریف این بنگاه‌ها به کار برده می‌شود و به بنگاه‌هایی که تعداد کارکنان آنها کمتر از ۲۵۰ نفر باشد و حداکثر مبلغ گردش مالی سالانه آنها

جدول ۱. پیشنهاد اتحادیه اروپا به کشورهای عضو برای تعریف بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط

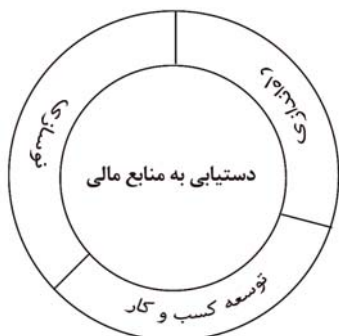
اندازه بنگاه	تعداد کارکنان	گردش مالی سالانه (میلیون یورو)	ترازنامه سالانه (میلیون یورو)
متوسط	< ۲۵۰	< ۵۰	< ۴۳
کوچک	< ۵۰	< ۱۰	< ۱۰
خرد	< ۱۰	< ۲	< ۲

1. Turnover

گروه از بنگاهها با آن روبرو هستند، حمایت‌های گوناگونی از این بنگاهها مورد نیاز است تا کارایی آنها افزایش یافته و شاهد رشد و شکوفایی آنها بود. از مهمترین حمایت‌ها و اقدامات ضروری مورد نیاز می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱-۴. حمایت مالی از بنگاه‌های کوچک و متوسط

به دلیل تنوع بخش‌های مختلف اقتصادی کشور، بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط به محصولات و خدمات مالی متمایز، متنوع، جدید و کارا نیاز دارند. بنابراین می‌باید نوآوری‌های مختلفی از سوی تأمین کنندگان مالی تعهد گردد تا از دسترسی آسان این بنگاهها به منابع مالی مورد نیاز اطمینان حاصل گردد. ساز و کارهای تأمین مالی و اعتبار بنگاه‌های کوچک و متوسط و محصولات مالی مورد نیاز آنها باید به گونه‌ای طراحی شود تا نیاز این بنگاهها را در سه مرحله چرخه حیات سازمان شامل راهاندازی^۱، توسعه کسب و کار^۲ و نوسازی^۳ در بر گیرد. بنگاه‌های کوچک و متوسط به حمایت‌های مالی دولت و پشتیبانی مؤسسات مالی خصوصی و دولتی و انواع خدمات مرتبط به آنها که در ذیل به عمده موارد آنها اشاره گردیده نیازمندند:

شکل ۱. رابطه بین دستیابی به منابع مالی و چرخه حیات سازمان

1. Start-up
2. Business Expansion
3. Rehabilitation

- تجمیع پس‌اندازهای کوچک جهت سرمایه‌گذاری و استفاده از منابع و مواد خام محلی؛
- قابل استقرار بودن آنها در بسیاری از مناطق و اجرای آن توسط صنعتگران بومی.

۳. مشکلات بنگاه‌های کوچک و متوسط در ایران

در اغلب کشورهای جهان بنگاه‌های کوچک و متوسط برای ایجاد و توسعه با مشکلات نسبتاً مشابهی مواجه هستند. بنابراین در ذیل به پاره‌ای از مشکلات مرتبط با این بنگاهها که می‌تواند در مورد کشورمان نیز صادق باشد اشاره می‌شود:
- عدم تعریف شفاف و یکسان از بنگاه‌های کوچک و متوسط (مهمترین چالش موجود)؛
- عدم تعریف سیاست‌ها و چارچوب جامع برای توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط؛
- عدم دسترسی به اطلاعات و آمار کافی و درست در زمینه بنگاه‌های کوچک و متوسط؛
- کمبود دانش اقتصادی، مالی و مدیریتی به ویژه در زمان تأسیس این بنگاهها؛
- نبود مراجع حمایت‌کننده و اثرگذار؛
- عدم دسترسی به منابع مالی کافی و بی‌علاقگی بانک‌ها و سایر مؤسسات مالی و اعتباری در اعطای تسهیلات به این بنگاهها؛
- تأمین و حفظ نیروی انسانی ماهر؛
- عدم ارائه خدمات مشاوره‌ای ارزان و رایگان برای شروع و توسعه کسب و کار.

۴. حمایت‌های مورد نیاز بنگاه‌های کوچک و متوسط

به علت مزایا و قابلیت‌های بسیار زیاد بنگاه‌های کوچک و متوسط و نقش برجسته آنها در اقتصاد کشور و با توجه به مسائل و مشکلاتی که این

و ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز برای استقرار صنایع کوچک در شهرک‌های صنعتی است. با توجه به آمار فوق و با قبول این فرض که اندازه بنگاه‌های اقتصادی در بخش کشاورزی و خدمات به طور متوسط کوچک‌تر از اندازه بنگاهها در بخش صنعت است، می‌توان اظهار نمود که در مجموع سهم بنگاه‌های کوچک و متوسط از کل اشتغال کشور بیش از ۵۰ درصد است.

نکته قابل اهمیت آنکه با توجه به جایگاه بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط در اقتصاد جهان، در کشورمان تنها بخش صنعت و آن هم فقط در بخش بنگاه‌های کوچک دارای متولی رسمی مشخص برای بسترسازی است و سایر بخش‌های اقتصادی و بنگاه‌های خرد و متوسط بدون متولی خاص، رها شده‌اند. از مهمترین مزیت‌ها و ظرفیت‌های بنگاه‌های کوچک و متوسط در ایران می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- انعطاف‌پذیری بالا؛
- رشد و توسعه کارآفرینی (در گروه‌های مختلف سنی، جنسی، تحصیلی و ...)
- پرورش و بروز قوه خلاقیت و نوآوری؛
- پتانسیل بالای جذب نیروی کار و سهم قابل توجهی از اشتغال کشور؛
- تأمین نیروی انسانی متخصص برای شرکت‌های بزرگ؛
- کم بودن هزینه خروج از صنعت این شرکت‌ها در مقایسه با شرکت‌های بزرگ؛
- نیاز به سرمایه کم برای شروع کسب و کار (در مقایسه با بنگاه‌های بزرگ)؛
- سهم کم واردات مواد خام در کل مصرفی؛
- کاهش اختلاف درآمدی و منطقه‌ای در جریان توسعه اقتصادی؛

که تنها بر بازارهای محلی تمرکز می‌کنند، از معاملات بین‌المللی و موقعیت‌هایی که این بازار در اختیار آنها قرار می‌دهد، غافل می‌مانند. بنابراین شناخت و معرفی بازارهای جهانی از حمایت‌های ضروری برای این بنگاه‌ها است. اکثر بنگاه‌ها برای فروش محصولات و خدمات بر فعالیت‌های بازاریابی خود تکیه دارند. این در صورتی است که باید تلاش شود بازاریابی و تحقیقات مرتبط، به صورت یکپارچه و جامع صورت گیرد تا این بنگاه‌ها به بازارهای جهانی دسترسی داشته باشند و بتوانند محصولات خود را در سطح بین‌المللی و در محیطی رقابتی ارائه نمایند.

۴-۶. حمایت‌های نهادها و مراجع دولتی و قانون‌گذاری

این نهادها با وضع قوانین و با تدوین بودجه و ارائه حمایت‌ها، تسهیلات و راهکارهای اجرایی می‌توانند نقش مهمی در جهت حمایت از شرکت‌های کوچک و متوسط ایفا کنند. برخی از این نهادها عبارتند از: مجلس شورای اسلامی، وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی، صنایع و معادن، بازرگانی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، تشکل‌ها و اتحادیه‌های کارگری و صنفی. از عمده‌ترین حمایت‌های دولت می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- تربیت نیروی خلاق و ایجاد فضای کارآفرینی و ارتقای آن؛
- کاهش مالیات برای بنگاه‌های کوچک و متوسط کارآفرین؛
- کاهش بوروکراسی اداری؛
- ایجاد مؤسسات پژوهشی و تحقیقاتی با همکاری صنایع و دانشگاه‌ها؛

تحقیقات نشان می‌دهد که آموزش، یکی از چالش‌های مهم بنگاه‌های کوچک و متوسط است. به گونه‌ای که اغلب در این بنگاه‌ها، آموزشی برای کارکنان در نظر گرفته نمی‌شود و یا در نهایت این آموزش‌ها در جهت رفع نیازهای شغلی و پایه‌ای کارکنان است و آموزش کارکنان در جهت آموزش‌های کسب و کار و مدیریتی هیچ جایگاهی در بنگاه‌های کوچک و متوسط ندارد. بنابراین حمایت سازمان‌های ذیربط برای آموزش کارآفرینان و تربیت مدیران شایسته برای کسب و کارهای کوچک و متوسط به جهت رشد و بقای آنها ضروری است. این آموزش‌ها باید دوره‌های مربوط به کسب و کار و دوره‌های مدیریتی این بنگاه‌ها را پوشش دهد.

۴-۴. حمایت از طریق ایجاد خدمات مشاوره‌ای

یکی از مهمترین مشکلات بنگاه‌های کوچک و متوسط عدم دستیابی آنها به خدمات مشاوره‌ای است. این بنگاه‌ها در زمینه شروع کسب و کار یا توسعه آن نیازمند راهنمایی و مشاوره هستند. بنابراین یکی از حمایت‌های مورد نیاز این بنگاه‌ها، امکان دستیابی آنها به خدمات مشاوره‌ای است که باید توسط کلیه مؤسسات ذیربط و گاهی به صورت تخصصی در زمینه‌های ذیل ارائه گردند:

- مشاوره بازاریابی؛
- مشاوره در زمینه مدیریت و هدایت کسب و کار؛
- فناوری اطلاعات؛
- مشاوره‌های مالی و حسابداری؛
- تدوین طرح کسب و کار.

۴-۵. حمایت‌هایی جهت دسترسی به بازارهای جهانی

اغلب بنگاه‌های کوچک و متوسط به این دلیل

- بانک‌های تجاری و تخصصی؛
- مؤسسات مالی توسعه‌ای؛
- شرکت‌های لیزینگ؛
- شرکت‌های عاملیت؛
- شرکت‌های سرمایه‌گذار مخاطره‌آمیز؛
- صندوق‌های ضمانت سرمایه‌گذاری بنگاه‌های کوچک و متوسط؛
- کمک‌ها و منابع مالی دولتی و اعطای جوایز ویژه به کارآفرینان در بخش‌های خاص؛
- ایجاد و توسعه مؤسسات مالی تخصصی نظیر بانک بنگاه‌های کوچک و متوسط؛
- ایجاد یک واحد مستقل ارائه دهنده خدمات مشاوره مالی در کلیه سازمان‌های حمایت کننده از بنگاه‌های کوچک و متوسط از جمله وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، نهادها و بانک‌ها؛
- توسعه و ایجاد محصولات مالی جدید با نگرش ویژه به بنگاه‌های کوچک و متوسط؛
- یارانه‌های مربوط به نرخ تسهیلات.

۴-۲. کمک و حمایت در زمینه بکارگیری فناوری توسط بنگاه‌های کوچک و متوسط

یکی از مهمترین حمایت‌های دولت از بنگاه‌های کوچک و متوسط، کمک آنها در بکارگیری فناوری نوین جهت رقابت‌پذیر بودن آنها در بازارهای جهانی است. اکثر بنگاه‌های کوچک و متوسط به دلیل هزینه زیاد مکانیزه کردن و عدم آشنایی با فناوری‌های جدید در طول زمان کیفیت محصولات و خدمات را از دست می‌دهند و توانایی آنها در حفظ موقعیت در سطح منطقه و جهان کاهش می‌یابد. [۴]

۴-۳. حمایت از برنامه‌های کارآموزی و آموزش‌های پیشرفته در این بنگاه‌ها

- تخصیص وجوه دولتی (مشوقها و جوایز) برای گروه‌های خاص مانند کارآفرینان، نخبگان، بنگاه‌های فعال در زمینه IT و ICT، برگزیدگان المپیادها و مسابقات کشوری و بین‌المللی.

۵. تجربه سایر کشورها در زمینه تأسیس بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط

تجربه کشورهای موفق در توسعه اقتصادی و صنعتی مانند کشورهای جنوب شرق آسیا حاکی از آن است که این کشورها راهبرد توسعه‌ای خود را بر پایه رشد و گسترش بنگاه‌های کوچک و متوسط پی‌ریزی نموده‌اند. همچنین کشورهای صنعتی که از طرفداران تجارت جهانی هستند، با ادراک صحیح از بازار جهانی راه پاسخگویی به روند تکامل تقاضا و خواسته‌های مصرف‌کنندگان را در توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط دیده‌اند و از طریق ایجاد تشکلی‌هایی به صورت پیمانکاری فرعی و شبکه‌های خوشه‌ای، قدرت رقابتی این بنگاه‌ها را در سطح جهانی بالا برده و موفقیت‌های زیادی را به دست آورده‌اند. مالزی، تایلند، پاکستان و سریلانکا از جمله کشورهای هستند که برای ارائه خدمات سریع مالی و مشاوره‌ای به بنگاه‌های کوچک و متوسط در جهت کمک به رشد و توسعه آنها اقدام به تأسیس بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط کرده‌اند.

تا قبل از تشکیل شورای ملی توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط در سال ۲۰۰۴ هیچ تعریف و معیار ثابتی از این بنگاه‌ها در مالزی وجود نداشت. این شورا با ارائه تعریف مشترک از بنگاه‌های کوچک و متوسط، زیرساختی جامع جهت توسعه این بنگاه‌ها تهیه کرد و کلیه سازمان‌ها و نهادها را موظف به پیروی از راهبردها و سیاست‌های دولت در جهت توسعه این بنگاه‌ها نمود. در سال

۲۰۰۵ بانک بنگاه‌های کوچک و متوسط مالزی به عنوان یک نهاد مالی توسعه‌ای برای کمک به رشد و پاسخگویی به نیازهای منحصر به فرد بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط در زمینه تأمین مالی و ارائه خدمات مشاوره‌ای تأسیس گردید. [۵]

این بانک به توسعه محصولات و خدمات بانکی با ارائه خدمات مشاوره‌ای یکپارچه و فراگیر در زمینه امور مالی و طرح کسب و کار برای بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط مالزی می‌پردازد. همچنین این بانک سهم مهمی در رشد جامعه کارآفرینی مالزی دارد.

بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط تایلند نیز که در سال ۱۹۶۴ با نام مؤسسه مالی صنایع کوچک تأسیس شد، با بیش از ۴۰ سال سابقه در سال ۲۰۰۲ با هدف ساده کردن دریافت تسهیلات مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط شروع به کار کرد. این بانک اکنون در تلاش است که به یک بانک فناوری تبدیل شود تا از کسب و کارهای جدید و خلاق حمایت کند. این بانک در ابتدا با هدف کمک به کسب و کارهای کوچک تأسیس شد تا بتواند به تحقق ایده‌های کارآفرینانه بالقوه آنها کمک کند. اما سیاست کنونی بانک حمایت از شرکت‌های جدید مبتنی بر فناوری در جهت ایجاد ظرفیت نوآوری در بازار تحقیق و توسعه تایلند می‌باشد. [۶]

مؤسسه مالی ژاپن برای بنگاه‌های کوچک و متوسط^۱، از سال ۱۹۵۳ با هدف تأمین تسهیلات مالی بلندمدت برای بنگاه‌های کوچک و متوسط و همچنین حمایت فعالیت‌های تضمینی مؤسسات ضمانت اعتباری^۲ از بنگاه‌های کوچک و متوسط تأسیس گردیده است. مأموریت این مؤسسه افزایش رشد و توسعه بنگاه‌های کوچک

و متوسط در اقتصاد ژاپن در سطح ملی و منطقه‌ای است. مؤسسه با همکاری سایر مؤسسات مالی خصوصی و نمایندگی‌های منطقه‌ای برای تأمین پایدار سرمایه بنگاه‌ها از طریق ابزارها و برنامه‌های متنوع و ارائه خدمات مشاوره‌ای گسترده تلاش می‌کند. در ضمن مؤسسه فعالیت‌هایی در جهت جهانی سازی بنگاه‌های کوچک و متوسط انجام داده است و با تشکیل واحد بین‌الملل در سال ۲۰۰۵ و همچنین با افتتاح نمایندگی در کشورهای مالزی و تایلند از بنگاه‌های کوچک و متوسط ژاپن که در این نواحی فعال هستند، حمایت می‌کند.

بررسی ابتدایی روی سایر کشورهای توسعه‌یافته و یا در حال توسعه اهمیت و نقش بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط را در رشد اقتصادی پایدار به وضوح نشان می‌دهد و این واقعیت را آشکار می‌کند که برای ایجاد و توسعه این دسته از بنگاه‌ها در ایران نیز نیاز به عزم ملی و تهیه چارچوب جامع توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط با همکاری بانک مرکزی، وزارت امور اقتصادی و دارایی و سایر دستگاه‌های ذیربط می‌باشد. بدیهی است که در ابتدا می‌باید آماری دقیق در زمینه تمامی فعالیت‌های این بنگاه‌ها در ایران به دست آورد و مشکلات و چالش‌های پیش رو را شناسایی نمود و سپس به ارائه راهکار و تهیه چارچوب جامع درباره سیاست‌های مرتبط با توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط پرداخت. جامع‌ترین آمار موجود در رابطه با بنگاه‌های اقتصادی ایران مربوط به نتایج سرشماری عمومی کارگاه‌های کشور است که در سال ۱۳۸۱ توسط مرکز آمار ایران انجام شده است و از اطلاعات آن می‌توان یک دید کلی از وضعیت این بنگاه‌ها به دست آورد.

1. Japan Finance Corporation for Small and Medium Enterprise (JASME)

2. Credit Guarantee Corporations (CGCs)

۴. بانک توسعه بنگاه‌های اقتصادی کوچک

و متوسط ایران

حمایت‌های مالی و مشاوره‌ای تنها بخشی از حمایت‌های مورد نیاز بنگاه‌های کوچک و متوسط را شامل می‌شود که توسط بانک‌ها، مؤسسات مالی توسعه‌ای، شرکت‌های لیزینگ و شرکت‌های سرمایه‌گذار مخاطره پذیر برای کمک و پشتیبانی از این بنگاه‌ها به اجرا در می‌آید. همچنین با توجه به اهمیت بنگاه‌های کوچک و متوسط در رشد اقتصادی و کاهش رشد بیکاری کشور و بیم‌ها و امیدهایی که از سوی دولتمردان و نخبگان جامعه مطرح می‌گردد و باعث انتقادات زیادی از نظام بانکی و همچنین نگرانی‌هایی از سرنوشت این نوع بنگاه‌ها گردیده، ضروری به نظر می‌رسد که مؤسسات تخصصی و جدید در زمینه حمایت‌های مالی و مشاوره‌ای به بنگاه‌های کوچک و متوسط ایجاد گردیده و توسعه یابند. بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط ایران از جمله مؤسسات مهم مورد اشاره است که می‌تواند نقشی مهم به عنوان یک نهاد مالی توسعه‌ای برای حمایت و توسعه این نوع بنگاه‌ها و پاسخگویی به نیازهای خاص آنها، به عنوان ابزاری در اختیار برنامه توسعه اقتصادی کشور داشته باشد. این بانک به عنوان یک نهاد مالی، از طریق ارائه خدمات مشاوره‌ای و محصولات مالی مرتبط و به هنگام، به رشد و تأمین مالی و ارائه محصولات تکمیلی مورد نیاز بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط کمک می‌کند.

خدمات مشاوره‌ای این بانک می‌باید به طور یکپارچه و فراگیر در زمینه حمایت‌های مالی و ایجاد کسب و کار و در جهت ارتقاء فرهنگ کارآفرینی ارائه گردد. از مهمترین اهداف این بانک رشد کارآفرینی در ایران از طریق پاسخ به

نیاز مشتریان و تقویت تلاش‌های مشترک داخلی و بین‌المللی برای توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط با ارائه طیف وسیعی از خدمات است. بنابراین ارائه محصولات و خدمات گوناگون به بنگاه‌های کوچک و متوسط جهت تأمین مالی به آنها و مدیریت آنها در تمام مراحل رشد کسب و کار، از مرحله شروع تا تبدیل شدن آن به کسب و کاری جهانی، از مهمترین وظایف این بانک توسعه‌ای است. هر بنگاه کوچک و متوسط که به پشتیبانی مالی برای توسعه کسب و کار خود نیاز داشته باشد، می‌تواند یک یا بیش از یکی از محصولات یا خدمات این بانک را دریافت کند. در چشم‌انداز و بیانیه مأموریت بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط می‌باید بر اشاعه فرهنگ کارآفرینی تأکید وافر گردد و چنانچه مأموریت بانک به روشنی بیان گردد، می‌تواند هدف‌های بلند مدت را تعیین و راهبردها را تدوین کند.

چشم‌انداز^۱

- بانکی پیشتاز در فراهم کردن خدمات با کیفیت برای توسعه و گسترش بنگاه‌های کوچک و متوسط در جهت کسب رشد اقتصادی پایدار؛
- بانکی برای کمک به رشد جامعه کارآفرینی ایران در راستای تحقق اهداف اقتصادی-اجتماعی دولت.

مأموریت^۲

- حمایت از توسعه و رشد پایدار بنگاه‌های کوچک و متوسط ایران و کمک به حرکت تکاملی آنها به سوی بنگاه‌های ملی و بین‌المللی؛
- بالا بردن ارزش خلق شده در بنگاه‌های کوچک و متوسط برای کمک به منافع ملی؛

- حمایت از محیط رقابتی بنگاه‌های کوچک و متوسط که پایه اقتصاد محلی را می‌سازند؛
- ارائه و ایجاد خدمات جدید مالی که پاسخگوی نیازهای بنگاه‌های کوچک و متوسط باشد؛
- حمایت از خلق و تلاش برای پایداری موفق کارآفرینان جدید؛
- توسعه یک شبکه از اتحادهای راهبردی، بین بخش‌های دولتی و خصوصی، محلی و بین‌المللی برای افزایش سطح دانش و مهارت بنگاه‌های کوچک و متوسط؛
- اطمینان از کسب سطح آگاهی عمومی مورد قبول از نقش، مسئولیت و شهرت خوب بانک؛
- ایجاد و توسعه کارآفرینان جدید با همکاری‌های بین‌المللی؛
- تأکید بر تبدیل شدن به مرکز دانش و مهارت برای نیازهای رشد و مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط ایران برای نیل به چشم‌انداز ترسیم شده برای بانک.

همانگونه که قبلاً تأکید شد، اهداف بانک می‌باید به صورت قانونی مشخص باشد و در اساسنامه آن ذکر شود تا بتوان چشم‌انداز و مأموریت بانک را طبق موارد مصرح در قانون بیان کرد.

۷. خدمات بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط

همانطور که قبلاً نیز تأکید گردیده خدمات مالی بانکی به تنهایی ضمانت کننده موفقیت بنگاه‌های کوچک و متوسط نیست و برای افزایش سهم این بنگاه‌ها در رشد پایدار اقتصادی کشور، به ارائه خدمات توسعه‌ای و مشاوره‌ای برای کمک به حفظ و رشد آنها نیاز است. چنانچه بنگاه‌های در تعریف بنگاه‌های کوچک و متوسط قرار گیرد

1. Vision
2. Mission

و به پشتیبانی مالی برای توسعه کسب و کار خود نیاز داشته باشد، می‌تواند یک یا بیش از یکی از محصولات مالی مورد نیاز را که در سایر بانک‌های تجاری و تخصصی نیز ارائه می‌گردد، دریافت کند. اما بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط باید علاوه بر محصولات و خدمات مالی عادی، خدماتی جدید و مشاوره‌ای جهت کمک به بنگاه‌های کوچک و متوسط برای دستیابی به یک مرحله رشد در کسب و کار ارائه کند. از جمله خدمات این بانک در طول مراحل تکاملی کسب و کار یک بنگاه کوچک و متوسط می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱-۷. خدمات مشاوره‌ای

خدمات مشاوره‌ای به بنگاه‌های کوچک و متوسط در مرکز مشاوره بانک ارائه می‌گردد که هدف از آن پر کردن شکاف موجود بین قابلیت و امکانات بنگاه‌های کوچک و متوسط و منابع آنها است. با توجه به نیاز بنگاه‌ها و اینکه در چه مرحله‌ای از کسب و کار قرار دارند، خدمات مشاوره‌ای این بانک شامل موارد ذیل خواهد بود:

- مشاوره مالی و تأمین منابع ضروری برای شروع کسب و کار؛

- ارزیابی و سنجش کارایی؛

- آموزش و تهیه نرم‌افزارهای مرتبط با یک کسب و کار (حسابداری، منابع انسانی، و...);

- جهت‌دهی بنگاه به سمت کسب دانش؛

- سهولت دسترسی اطلاعات از چگونگی بهبود یا توسعه عملکرد کسب و کار.

۲-۷. خدمات شتاب دهنده تجارت

این طبقه خاص از خدمات، مخصوص شرکت‌هایی است که ظرفیت و توانایی بالقوه خود

را برای رشد سریع به اثبات رسانده‌اند. این شرکت‌ها می‌توانند خرید، کوچک یا متوسط باشند؛ اما محصولات یا خدمات رقابتی دارند که دسترسی آنها را به موقعیت‌های بازارهای بزرگ چه محلی و چه بین‌المللی امکان‌پذیر می‌سازد.

۳-۷. خدمات اطلاعاتی

هدف از ارائه خدمات اطلاعاتی، ایجاد و کسب دانش از موقعیت و توزیع بنگاه‌ها در بخش‌های مختلف اقتصادی و ایجاد آگاهی از مخاطرات مرتبط با نوع تجارت و مرحله زمانی کسب و کار است که از طریق اطلاعات موجود از عملکرد سایر بنگاه‌های کوچک و متوسط، گزارش‌های صنعت، تحقیقات، پروژه‌های تحقیق و توسعه و ارتباط با سایر منابع اطلاعاتی بنگاه‌های کوچک و متوسط به دست می‌آید.

۴-۷. خدمات تشویقی و منطبق بر توسعه تجارت

برای حمایت از پیشرفت بنگاه‌های کوچک و متوسط زودبازده و همچنین با ایجاد موقعیت برای دسترسی به خریداران و بازارهای بالقوه، بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط با همکاری سایر مؤسسات دولتی و خصوصی اقدام به برگزاری نمایشگاه‌های تجاری، کنفرانس‌ها و سمینارهایی برای معرفی فرصت‌های مناسب تجارت می‌نماید.

۵-۷. خدمات ارزیابی عملکرد

در صورتی که بنگاه‌های کوچک و متوسط به ارزیابی تجارت نیاز داشته باشند، مرکز خدمات مشاوره‌ای بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط قادر است با یک برآورد از تجارت، با در نظر گرفتن چالش‌های متفاوت صنعت، بازار،

مالی و عملیاتی، بنگاه را مورد ارزیابی قرار دهد. علاوه بر خدمات یاد شده بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط می‌تواند برنامه‌های ویژه‌ای به شرح ذیل با همکاری سایر مؤسسات برای کمک به قشرهای خاص جامعه ارائه نماید:

- طرح ویژه زنان کارآفرین؛

- طرح ویژه توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی؛
- برنامه کارآفرینی صنایع دستی؛

- طرح تأمین مالی هنرمندان؛

- طرح تأمین مالی کارآفرینان تحصیل کرده.

طرح‌های فوق عمدتاً برای کمک به کارآفرینانی است که در ابتدای کار توانایی و استعداد زیادی برای پیشرفت کار دارند، اما در هنگام شروع از منابع محدودی در خصوص تأمین مالی و دانش مرتبط با شروع کار برخوردارند. بنابراین بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط با معرفی کسب و کارهای موفق و ارائه الگویی از آنها به سایر بنگاه‌ها به خصوص در مرحله شروع و در تمام دوره حیات بنگاه برای حفظ رشد و موفقیت در بازار رقابتی از اهمیت به‌سزایی برخوردار است.

۸. حمایت دولت برای تأسیس بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط

از ابتدای ابلاغ آیین‌نامه اجرایی گسترش بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده و کارآفرین شاهد مقاومت و مخالفت شدید نظام بانکی کشور با ارائه تسهیلات به بنگاه‌های کوچک بوده‌ایم. این مخالفت‌ها در سطح جهانی نیز برای وام‌دهی به این بنگاه‌ها وجود دارد و به همین دلیل دولت‌ها را بر آن داشته تا برای حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط از مؤسسات مالی تخصصی برای حل مشکل نقدینگی بخش بنگاه‌های کوچک و متوسط استفاده کنند. یکی از این

مؤسسات بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط است که به موازات سایر بانک‌های تخصصی و بدون رقابت با آنها به ارائه تسهیلات به بخش‌های مختلف اقتصادی در قالب حمایت از این بنگاه‌ها می‌پردازد. برای تأسیس این بانک در ایران می‌توان چند طرح به صورت ذیل ارائه داد:

۱. تأسیس بانک بنگاه‌های کوچک و متوسط با مالکیت دولتی؛

۲. در شرایط کنونی که بر اساس اصل ۴۴ قانون اساسی مالکیت چند بانک به بخش خصوصی واگذار می‌گردد، می‌توان یکی از این بانک‌ها را برای حمایت از بخش بنگاه‌های کوچک و متوسط در نظر گرفت و ساختار و اساسنامه آن را برای این منظور تعریف و تهیه کرد؛

۳. سرمایه‌گذاری مشترک بانک‌ها و مشارکت آنها در تأسیس بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط.

۱۰. منابع و مآخذ

۱. مردانی‌گیوی، اسماعیل؛ ابراهیمی، ابوالقاسم؛ "جایگاه شرکت‌های کوچک و متوسط در نظام‌های اقتصادی اجتماعی"، ماهنامه تدبیر، شماره ۱۳۲، اردیبهشت ۱۳۸۲.
۲. دهقان دهنوی، محمدعلی؛ "جایگاه بنگاه‌های کوچک و متوسط در توسعه اشتغال و صادرات"، ماهنامه اقتصاد و توسعه، شماره ۱۲، ۲۲-۲۹، آذر ۱۳۸۵.

3. UNIDO; "To Enhance The Contribution Of An Efficient And Competitive Small And Medium-Sized Enterprise Sector To Industrial And Economic Development In The Islamic Republic Of Iran", 2003.
4. Wang, S.D; "The Implications of E-Financing: Implications for SMEs", Bulletin on Asia-Pacific Perspective 2003-2004, United Nations.
5. Saleh, A.S; Ndubishi, N.O; "An Evaluation of SME Development in Malaysia", International Review of Business Research Papers, Vol.2. No.1, August 2006, pp.1-14.
6. Wonglimpiyarat, J.; "From SME Bank to Technology Bank", The International Journal of Entrepreneurship and Innovation, Vol.7 .No.4, November 2006, pp.251-259.

۹. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با توجه به نقش مهم بنگاه‌های کوچک و متوسط در رشد پایدار اقتصاد و سهم آنها در اشتغال‌زایی و رشد کارآفرینی، تأسیس بانک برای حمایت مالی توسعه‌ای و به خصوص ارائه خدمات مشاوره‌ای به این بنگاه‌ها ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین ضمن اعلام آمادگی و حمایت بانک ملی ایران در تمامی زمینه‌ها جهت تأسیس بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط، پیشنهاد می‌گردد که با استفاده از تجارب سایر بانک‌ها و با نظارت وزارت امور اقتصادی و دارایی و یا بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تمامی ابعاد اجرایی، عملکردی و قانونی بانک توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط تعیین و تعریف گردد. اهداف این بانک